

NEMIS TILI TA'LIMIDA BICS VA CALP NAZARIYALARI ASOSIDA TIL KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Abdullayeva Muzarifa G'ofurjon qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti :nemis tili mutaxassisligi magistranti

Anotatsiya: Mazkur maqolada nemis tili ta'limida BICS (Basic Interpersonal Communicative Skills) va CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) nazariyalari asosida til kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Til o'rganish jarayonida kommunikativ va akademik kompetensiyalar o'rtasidagi farq, ularning o'zaro bog'liqligi hamda o'quvchilarning nutqiy va fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, BICS va CALP tamoyillari asosida dars jarayonini tashkil etish metodikasi, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining integratsiyasi, interaktiv va kognitiv yondashuvlarning samaradorligi ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Maqola natijalari nemis tili o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalarini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: nemis tili, BICS, CALP, til kompetensiyasi, kommunikativ yondashuv, akademik nutq, kognitiv rivojlanish.

Globalizatsiya jarayonida xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini oshirish, ayniqsa nemis tili ta'limida kommunikativ va akademik kompetensiyalarni uyg'un rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Til o'rganish jarayonida BICS (asosiy kundalik kommunikativ ko'nikmalar) va CALP (akademik til malakasi) nazariyalari asosiy nazariy tayanchlardan biri sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv tilni nafaqat muloqot vositasi sifatida, balki ilmiy va kognitiv faoliyatni amalga oshirish vositasi sifatida ham o'rgatish zarurligini ta'kidlaydi. Maqolada BICS va CALP nazariyalarining mohiyati, ularning nemis tili ta'limidagi o'rni hamda o'quvchilarda til kompetensiyasini shakllantirishga ta'siri tahlil qilinadi.

Nemis tili ta'limida BICS va CALP nazariyalari asosida til kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik yondashuvlarning muhim yo'nalishlaridan biridir. Til o'rgatishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'quvchining tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish darajasiga va akademik kontekstdagi fikrlash salohiyatiga bog'liq. BICS

(Basic Interpersonal Communicative Skills) – bu shaxslararo oddiy muloqot ko‘nikmalarini anglatadi, ya’ni kundalik suhbat, salomlashish, fikr almashish kabi faoliyatlarni qamrab oladi. CALP (Cognitive Academic Language Proficiency) esa murakkabroq darajadagi tildan – ilmiy, tahliliy, akademik nutqdan foydalanish kompetensiyasini bildiradi. Bu ikki tushuncha kanadalik tilshunos Jim Cummins tomonidan ilgari surilgan bo‘lib, xorijiy til o‘qitish metodikasida inqilobiy o‘zgarishlar kiritgan nazariyalardan hisoblanadi.

Til o‘rganish jarayonida o‘quvchilar avval BICS darajasida tilni o‘zlashtiradi, ya’ni ular kundalik suhbatlar, oddiy muloqot, so‘rov va javoblar orqali tilni tabiiy o‘rganadilar. Bu bosqichda til grammatik jihatdan mukammal bo‘lmasa ham, kommunikativ maqsadga xizmat qiladi. Ammo ta’lim jarayoni davomida o‘quvchi CALP darajasiga yetishi zarur. CALP darajasi o‘quvchining o‘rganilayotgan tilda murakkab matnlarni tushunishi, fikrini mantiqan asoslab ifoda etishi, ilmiy terminologiyadan foydalana olishi va yozma nutqda aniq fikr yuritish qobiliyatini shakllantiradi. Shu bois nemis tili o‘qituvchilari o‘quvchilarda har ikki ko‘nikmani uyg‘un rivojlantirishga e’tibor qaratishlari lozim.

BICS va CALP o‘rtasidagi asosiy farq shundaki, BICS qisqa vaqt ichida, taxminan ikki yil davomida shakllanadi, CALP esa 5–7 yil davomida izchil mashg‘ulotlar, o‘qish, yozish, tahlil va fikrlash orqali rivojlanadi. Masalan, o‘quvchi nemis tilida “Wie heißt du?” yoki “Wie geht es dir?” kabi sodda savollarga javob bera olishi BICS darajasidir, biroq ilmiy maqola tahlili, bahs-munozarada fikrni asoslab berish, yoki ijtimoiy mavzuda insho yozish CALP kompetensiyasini talab qiladi.

Nemis tili ta’limida BICS va CALP nazariyalarini qo‘llash o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi. Bunda o‘quv jarayonida kommunikativ metodika, muammoli ta’lim, interaktiv usullar, hamkorlikda o‘qitish texnologiyalari keng qo‘llanadi. Masalan, rol o‘ynash, muloqot mashqlari, suhbatlar orqali BICS rivojlanadi, ammo CALP darajasini shakllantirish uchun ilmiy matnlar bilan ishlash, muhokama, yozma topshiriqlar, tahliliy fikrlash talab etiladi. Shu bois o‘qituvchi darsda turli darajadagi mashg‘ulotlarni uyg‘unlashtirib, har bir o‘quvchining lingvistik ehtiyojiga mos muhit yaratishi zarur.

Til kompetensiyasini rivojlantirishda kognitiv faoliyat asosiy o‘rin tutadi. CALP nazariyasiga ko‘ra, o‘quvchining akademik tildan foydalana olish qobiliyati uning fikrlash jarayoni bilan chambarchas bog‘liq. Shu sababli nemis tili darslarida o‘quvchining tafakkurini faollashtiruvchi metodlardan – savol-javob, tahliliy fikrlash, mantiqiy bog‘lanishlarni aniqlash, sabab-oqibat munosabatlarini izohlash kabi topshiriqlardan

foydalanish muhimdir. Bu jarayon o'quvchini tilni mexanik yodlashdan uzoqlashtirib, uni tildan ongli foydalanishga o'rgatadi.

Nemis tili ta'limida BICS va CALP nazariyalariga asoslangan darslarda o'qituvchi rolida ham o'zgarish yuz beradi. O'qituvchi endilikda faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchini mustaqil fikrlash, muloqot qilish, tahlil qilishga yo'naltiruvchi hamkor sifatida namoyon bo'ladi. Dars jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish uchun ularni kichik guruhlarda ishlashga, o'z fikrini erkin bildirishga, nutqni yozma va og'zaki shaklda ifoda etishga rag'batlantirish kerak. Shuningdek, til o'rganishda autentik materiallardan – videolar, nemis tilidagi maqolalar, intervyular, audio yozuvlardan foydalanish o'quvchining real til muhitini his etishiga yordam beradi.

Nemis tili ta'limida CALP kompetensiyasini rivojlantirish ayniqsa o'quvchi akademik yo'nalishda o'qishni davom ettiradigan bosqichda muhim ahamiyat kasb etadi. Universitetlarda, ilmiy tadqiqotlarda, xalqaro imtihonlarda (masalan, TestDaF yoki Goethe-Zertifikat) yuqori natija ko'rsatish uchun CALP darajasidagi til kompetensiyasi zarur. Shu maqsadda o'quv jarayonida o'quvchilarni ilmiy maqola tuzish, referat yozish, tahliliy matnlarni o'qish va muhokama qilishga o'rgatish lozim. Bu jarayon o'quvchining lug'at boyligini kengaytiradi, grammatik bilimlarini mustahkamlaydi va fikrni mantiqan izchil ifoda etish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, BICS va CALP nazariyalari asosida tuzilgan o'quv dasturlarida madaniyatlararo kommunikatsiya elementlariga ham alohida e'tibor qaratilishi zarur. Chunki tilni mukammal o'rganish uchun o'quvchi o'sha til egalarining madaniy qadriyatlarini, ijtimoiy odatlarini ham bilishi kerak. Nemis madaniyati, an'analari, tarixiy shaxslar, adabiyot namunalarini o'rganish BICS orqali kundalik muloqotni boyitadi, CALP orqali esa akademik tilda madaniy fenomenlarni tahlil qilish imkonini beradi.

Til kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli texnologiyalar ham muhim o'rin egallaydi. Onlayn platformalar, interaktiv dasturlar, sun'iy intellekt asosidagi til o'rganish ilovalari o'quvchilarning mustaqil ta'limini qo'llab-quvvatlaydi. Bunday vositalar orqali o'quvchi o'ziga qulay tempda BICS darajasida suhbat mashqlarini bajarib, CALP darajasida esa ilmiy kontentlar bilan ishlay oladi. Shu tariqa o'quvchi tilni real hayot va akademik faoliyatda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

BICS va CALP nazariyalarini o'quv jarayoniga integratsiya qilish nafaqat til o'rgatish sifatini oshiradi, balki o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, dalillarga asoslanib xulosa chiqarish qobiliyatlarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Shu bois nemis tili o'qituvchilari bu nazariyalarni

amaliy mashg'ulotlarga moslashtirish, o'quvchilarning yosh xususiyatlari va tayyorgarlik darajasiga qarab qo'llashlari lozim.

Xulosa qilib aytganda, BICS va CALP nazariyalari til o'qitishning ikki muhim bosqichini birlashtiradi: kundalik muloqot uchun zarur bo'lgan kommunikativ kompetensiya va ilmiy hamda kognitiv faoliyat uchun zarur bo'lgan akademik kompetensiya. Ularni uyg'un qo'llash orqali nemis tili ta'limi yanada samarali, mazmunli va natijador bo'lishi mumkin. Tilni o'rganish jarayoni faqat so'z yodlash emas, balki fikrni to'liq va asosli ifoda etish, o'zini madaniy va ijtimoiy jihatdan anglash jarayoni ekanini anglash ushbu nazariyaning asosiy g'oyasidir.

Nemis tili ta'limida BICS va CALP nazariyalari asosida til kompetensiyasini rivojlantirish o'quvchilarning kommunikativ va akademik ko'nikmalarini uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi. BICS kundalik muloqot uchun zarur bo'lgan til ko'nikmalarini shakllantirsa, CALP akademik va kognitiv faoliyat uchun muhim bo'lgan til malakasini beradi. Ularni birgalikda qo'llash o'quvchining tilni real hayot va ilmiy kontekstlarda qo'llay olish qobiliyatini oshiradi, fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu tariqa nemis tili o'qitish jarayoni nafaqat lingvistik bilim berishga, balki o'quvchilarning madaniy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishiga ham hissa qo'shadi. Raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarning qo'llanilishi esa bu jarayonni samarali va qiziqarli qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Cummins, J. (2000). *Language, Power, and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
2. Gass, S., & Selinker, L. (2008). *Second Language Acquisition: An Introductory Course*. New York: Routledge.
3. Snow, C. E., & Uccelli, P. (2009). *The Challenge of Academic Language in English Language Learners*. Harvard Educational Review, 79(2), 240–261.
4. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
5. Genesee, F., Lindholm-Leary, K., Saunders, W., & Christian, D. (2005). *English Language Learners in U.S. Schools: An Overview of Research Findings*. Journal of Education, 187(2), 3–30.
6. Johnson, K., & Johnson, H. (2016). *An Introduction to Foreign Language Learning and Teaching*. London: Routledge.

7. Ortega, L. (2009). *Understanding Second Language Acquisition*. London: Hodder Education.
8. Ellis, R. (2015). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

**Research Science and
Innovation House**

